

CASE STUDY

Формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота»

Сергій Костючков^{1*} ¹Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна*kosser.63@ukr.net

Анотація

У статті обґрунтовано актуальність формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» в контексті суспільного запиту на фахівців, здатних до проектування соціально-політичної реальності. Досліджено роль освіти, яка в умовах сучасності розуміється не тільки як засіб пізнання та засвоєння оточуючого світу, але значно ширше — як невичерпне джерело генерування цивілізаційних сенсів духовного й фізичного буття. Показано роль ринку праці як індикатора якості підготовки фахівців, конкурентоспроможність яких залежить від здатності швидко адаптуватися до нових умов виробництва, наявності відповідного професійно-кваліфікаційного потенціалу і знань, що за сприятливих соціально-політичних і економічних умов надасть можливість ефективно інвестувати їх у розвиток інтелектуального капіталу суспільства. Виявлено вплив процесів глобалізації, демократизації та технологізації суспільства на актуалізацію принципово нових, адекватних викликам часу вимог до підготовки фахівців рівня «магістр». Вказано на необхідність наукового обґрунтування інтелектуально-творчого модусу здобувача вищої освіти ступеня «магістр» і його особистісно-професійної суб'єктності як ключової умови подальшої успішної професійної діяльності. Встановлено, що в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота», відбиваються сучасні суспільні тенденції в побудові та функціонуванні систем професійної підготовки, зокрема — гуманізація, технологізація та інтернаціоналізація освіти. Наголошено на тому, що важливою складовою професійної підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» в сучасних вітчизняних умовах постає формування навичок соціального інжинірингу, який в умовах вітчизняного сьогодення є невід'ємною складовою державотворчого дискурсу. Підкреслено: соціальний інжиніринг у контексті конструювання соціально-політичної реальності дає змогу спроектувати технологію міждисциплінарного дослідження конкретного об'єкта з використанням процедури побудови його ідеальної моделі шляхом репрезентації якісних характеристик. Таким об'єктом може бути державна структура, інститут громадянського суспільства, осередок політичної партії, орган місцевого самоврядування тощо. Виокремлено ключові позиції зарубіжних і вітчизняних дослідників відносно соціального інжинірингу в його конструктивній конотації.

Вступ

Підготовка в Україні магістрів соціальної роботи характеризується низкою проблем, серед яких однією з найважливіших слід вказати певне протиріччя між вимогами суспільства до рівня фахової підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» та реальним рівнем їхньої готовності до професійної діяльності в жорстких умовах конкуренції на сучасному ринку праці. З урахуванням зростаючої активності дії вказаних чинників, професійна підготовка магістрів соціальної роботи має бути спрямованою на розвиток їхнього творчого потенціалу, що дозволить у подальшому предметно виразити індивідуальну творчу діяльність. Соціальна робота як професія має гуманітарний,

Ключові слова:

соціальний інжиніринг, магістр, система освіти, професійна діяльність, навички, соціальний капітал, громадянське суспільство, проектування, соціально-політична реальність, соціальні комунікації

Мова статті:

українська

Отримано:

27 березня 2023 р.

Прийнято:

14 квітня 2023 р.

Опубліковано:

30 червня 2023 р.

Цитування:

Костючков, С. (2023). Формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота». *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, 15, 83-93. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-83-93>

творчий характер, а відтак — необхідною складовою підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» постає формування навичок соціального інжинірингу, що передбачає організацію та здійснення самостійної діяльності в напрямі проектування та конструювання елементів соціальної реальності.

Корпус наукових розвідок у напрямі висвітлення різноманітних аспектів розвитку магистратури в системі вітчизняної вищої освіти представлено працями українських науковців. Зокрема, соціально-філософський аналіз вищої школи України в загальноцивілізаційному контексті з позиції світоглядно-компетентнісного підходу здійснив В. Рябченко (2015). Бацуровська І. (2018) дослідила теоретичні й методичні засади освітньо-наукової підготовки магістрів у вітчизняних закладах вищої освіти. Кризові явища в університетській освіті України проаналізувала Т. Жижко (2014). Розгляд комплексу питань, присвячених змісту професійної підготовки магістрів соціальної роботи у вітчизняному просторі вищої освіти здійснила в своїй праці С. Копилова (2016). О. Волошин і С. Костючков (2021) визначили особливості процесу формування філософської культури майбутніх соціальних працівників в умовах сучасного вітчизняного закладу вищої освіти.

Соціальний інжиніринг як природно зумовлена здатність людини конструювати об'єкти соціального та матеріального світів і втілювати їх у реальність знайшов відображення у науковому доробку українського дослідника Г. Лопушняка (2018). О. Кравчук (2018) розглянула різні аспекти соціального інжинірингу в управлінні людськими ресурсами. Пошук спільного й розбіжного в концептуальних підходах до вивчення процесів соціального інжинірингу окреслено у праці вітчизняного вченого О. Холода (2017). Польський дослідник P. Madajczyk (2016) проаналізував зміни в дискурсі соціальної інженерії під впливом світових війн як фактор суспільної стабілізації. На загрозливому для суспільства характері соціального інжинірингу акцентують увагу сучасні американські дослідниці F. Salahdine та N. Kaabouch (2019).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні актуальності формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» в контексті вітчизняних соціальних, політичних, економічних, культурних реалій.

Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні застосовано теоретичні методи: аналіз, систематизація та узагальнення складових комплексу педагогіки та наукового знання у сфері соціальної роботи та соціального інжинірингу; емпіричні методи — опитування, бесіда і спостереження, проведені в Херсонському державному університеті з викладачами та здобувачами вищої освіти рівня «магістр», дали можливість зробити узагальнюючі висновки щодо актуальності формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота».

Результати дослідження

У XXI столітті освіта є найважливішою складовою, що визначає розквіт, безпеку й майбутнє держави, а також постає стратегічно важливою сферою суспільного буття, ключовим чинником розвитку, формування та зміцнення інтелектуального потенціалу нації, її самостійності та конкурентоспроможності. Освіта, характеризуючись узагальненим ціннісним змістом, залишаючись, фактично, явищем поза часом і простором, розвивається між тим у конкретному культурно-історичному континуумі, відповідаючи на всі його вимоги, виклики і загрози. Сучасний ринок праці характеризується швидкозмінністю, конкурентністю та експоненціально зростаючою вимогливістю до потенційних учасників професійної діяльності; при цьому на авангардні позиції виходять проблеми соціально-політичної інтегрованості молодого фахівця у простір професійної діяльності. Необхідність трансформації, реформування й

координування системи освіти з вимогами сучасного світу є невідворотною даниною на вітар глобалізації та інтернаціоналізації соціальних практик. У контексті сьогодення й найближчого майбутнього освіта розуміється не тільки як засіб пізнання та засвоєння оточуючого світу, але значно ширше — як невичерпне джерело продукування цивілізаційних сенсів духовного й фізичного буття. За таких умов суспільство закономірно постає перед необхідністю продукування нових освітніх моделей, релевантних і адекватних умовам розвитку сучасної правової держави й громадянського суспільства.

Система освіти, готуючи людину до будь-якої сфери суспільної діяльності, постає чинником активізації процесу взаємовідносин між індивідом, навколишнім середовищем і суспільством. Традиційна європейська система освіти як модель конвеєра себе вичерпала, але це не означає, що цю систему необхідно негайно та кардинально змінювати або навіть демонтувати: система освіти не подібна до архітектурної споруди, яку треба зруйнувати після певного строку експлуатації. Перед сучасною українською освітою стоїть непросте завдання: по-перше, зберегти всі позитивні тенденції та прогресивні здобутки вітчизняної освітньої системи; по-друге, збагатити його досягненнями й новаціями зарубіжних освітніх систем, які організаційно, змістовно й сутнісно є близькими українським. Адже чим складнішими, багатограннішими і комплекснішими завдання розвитку суспільства, тим більш транспарентними й адекватними викликам часу мають бути процеси взаємодії в інтегрованій тріаді «освіта (наука) — людина — суспільство» (Жижко, 2014).

Слідуючи визначеному підходу, логічно припустити, що конкурентоспроможність молодого фахівця на ринку праці суттєво залежить від такої його характеристики, як здатність швидко адаптуватися до нових умов виробництва, що зумовлена наявністю у працівника відповідного професійно-кваліфікаційного потенціалу і знань, що за певних умов надасть можливість ефективно інвестувати їх у розвиток інтелектуального капіталу суспільства. В сучасній Україні підготовка фахівців у закладах вищої освіти реалізується за відповідними освітніми/науковими програмами на всіх рівнях вищої освіти — від початкового до наукового. Процеси глобалізації, демократизації та динамічно зростаючої технологізації суспільства закономірно висувують принципово нові, адекватні викликам часу вимоги до підготовки фахівців ступеня «магістр». Відтак, серед українських науковців і практиків, задіяних у сфері вищої освіти, виникає закономірний інтерес до вивчення й творчої інтерпретації прогресивного досвіду розвинених країн Європи з підготовки магістрів, що передбачає максимальну реалізацію інтелектуального, культурного та духовного потенціалу майбутнього фахівця. Реформа вищої освіти актуалізує перехід до підготовки магістрів шляхом запровадження сучасних підходів оволодіння ними інноваційними освітніми технологіями з урахуванням прогресивного світового досвіду, ядро якого — в самонавчанні та професійному самовдосконаленні протягом усього життя.

Наше дослідження фокусує увагу на організаційно-змістових і педагогічно-наукових аспектах професійної підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота». Згідно з Законом України «Про вищу освіту» «магістр» — це «...освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми — 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, стаття 5). У Херсонському державному університеті підготовка магістрів спеціальності «Соціальна робота» здійснюється за освітньо-професійною програмою, гарантом і одним із розробників якої є автор даної статті.

Вимоги та виклики сучасності актуалізують і проблематизують необхідність наукового обґрунтування інтелектуально-творчого модусу здобувача вищої освіти ступеня «магістр» та його особистісно-професійної суб'єктності як запоруки подальшої успішної професійної діяльності. Сьогодні, в першій чверті XXI століття, в період кардинальних трансформацій в усіх видах соціальних практик і в системі освіти зокрема, значно підвищуються вимоги до вищих навчальних закладів щодо підготовки всебічно розвинених спеціалістів ступеня «магістр», спроможних як на професійну практичну самореалізацію, підкріплену широким діапазоном компетентностей, так і на подальший творчий розвиток у науковій царині. Магістратура, як інституція, що є потужною ланкою процесу безперервної освіти протягом усього життя, має довести — засвоєні у вищому навчальному закладі знання, напрацьовані навички та набуті компетентності слугуватимуть фахівцю протягом тривалого часу. Сучасний здобувач вищої освіти, не кажучи вже про викладача, чітко усвідомлює, що нераціонально витратити час на опанування інформації, яка стрімко архаїзується й, відтак, постає таким собі символом втраченого часу й зусиль. Саме в такому аспекті логічним і закономірним постає транзитивний перехід від освіти для життя до безперервної освіти через усе життя.

У такому контексті показовим є твердження українського дослідника В. Рябченка щодо актуальності безперервної освіти; «Безумовним висновком такої очевидності є безальтернативність безперервної освіти, що передбачає постійне навчання та підвищення професійного рівня тих, хто хоче уникнути некваліфікованої роботи й прагне отримати вищу освіту та потім рухатись по життю в одному темпоритмі з науково-технічним прогресом галузі, де розгортається його трудова діяльність, оскільки вищий навчальний заклад априорі не в змозі озброїти студента на весь період цієї діяльності необхідними знаннями. Безперервна освіта, що на рівні масової свідомості сприймається як феномен сучасного цивілізаційного розвитку людства, об'єктивно актуалізується як модус цивілізації. Яка ввійшла в ноосферу, створивши її» (Рябченко, 2015, с. 502).

Процеси і результати навчальної діяльності магістранта залежать від особистісного конструкту — преферентно-оцінювального ідеалу, створеного здобувачем вищої освіти. Формуючи в якості «понадзавдання» особистісно привабливу модель професійної реалізації, магістрант вибудовує власний освітній трек із урахуванням індивідуальних можливостей та інтенцій. У процесі підготовки магістрів усіх напрямів, зокрема — спеціальності «Соціальна робота», відбиваються сучасні суспільні тенденції в побудові та функціонуванні систем професійної підготовки, а саме — гуманізація, технологізація та інтернаціоналізація освіти. Процеси глобалізації та євроінтеграції рішуче заявляють про необхідність сутнісно нових маркерів професійного визнання, обумовлюючи загальноєвропейську, ба більше — світову траєкторію руху від поняття кваліфікації до поняття компетенції. Актуальною і беззаперечною в даному контексті виглядає шекспірівська сентенція «Не ми так хочемо, так вимагає час». Реальність є такою, що посилення когнітивних та інформаційних засад у сучасних форматах виробництва вже не забезпечується традиційним поняттям професійної кваліфікації. А отже, поняття компетенції постає більш адекватним, а впровадження й розвиток компетентнісного підходу у вищій освіті та в професійній діяльності виглядає цілком закономірним і об'єктивним явищем. Діючи в Україні система підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» в цілому відповідає сучасним світовим тенденціям: випускники вітчизняних закладів вищої освіти, фахівці в сфері соціальної роботи, успішно реалізують себе на світовому ринку праці.

Варто зазначити, що наріжною підставою застосування компетентнісного підходу є забезпечення налагодження конструктивної взаємодії системи вищої освіти та ринку праці, експлікація в єдиних категоріях вимог до рівня кваліфікації випускників вищих навчальних закладів при розробці професійних і освітніх стандартів. У процесі підготовки здобувачів другого освітнього рівня одним із ключових документів, що упорядковує та організує освітній процес є документ Європейського простору вищої освіти — так звані

Дублінські дескриптори (Dublin descriptors) (European Centre for the Development of Vocational Training, 2010). Він відбиває п'ять основних результатів навчання: «знання та розуміння», «застосування знань та розуміння», «здатність до формування суджень та формулювання висновків», «комунікативні здібності», «навички навчання або здатності до навчання». Філософія Дублінських дескрипторів полягає в тому, що вони кардинально зміщують фокус уваги з суми знань, набутих здобувачем вищої освіти в процесі навчання на ефективне їх застосування в процесі творчого вирішення таких, що виникають у професійній діяльності, проблем. У Дублінських дескрипторах перелік компетентностей для кожної предметної галузі є загальним, універсальним і не залежить від освітньої спеціальності, але, й це важливо — бакалавр, магістр і доктор філософії розрізняються за рівнем опанування вказаними в переліку компетентностями.

Багаторічний досвід автора у підготовці магістрів спеціальності «Соціальна робота» в Херсонському державному університеті дає підстави для оцінки як позитивних так і негативних сторін цього процесу й, відповідно — його результату. Сьогодні магістри вказаної спеціальності складають ядро кадрового ресурсу для соціальних закладів і служб, органів соціального захисту населення Херсонської області; випускники успішно реалізують себе на державній службі, в органах місцевого самоврядування, а також в структурах громадянського суспільства. В той же час підготовка магістрів спеціальності «Соціальна робота» позначається низкою труднощів, подолання яких неможливе без ґрунтового наукового аналізу явищ освітнього, організаційного, адміністративного й правового характеру. Перехід на дворівневу систему професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи зумовлює такий стан речей, що вступити до магістратури на спеціальність «Соціальна робота» має можливість кожен випускник бакалаврату, незалежно від того, який фах він здобув перед цим. Але це ставить магістрів першого року навчання у нерівне з вчорашніми бакалаврами становище, особливо в контексті їхньої готовності до науково-дослідницької діяльності.

Як ми зазначали в одному із попередніх досліджень, магістр спеціальності «Соціальна робота» зокрема повинен «...володіти налаштованістю на філософське мислення, готовністю до адекватного сприйняття проявів найтонших нюансів людської поведінки, а також до здатності вибудовувати особистісну життєву позицію, спираючись на індивідуальний буттєвий досвід і професійні компетенції, набуті в процесі навчання. Професійна діяльність соціального працівника являє собою гармонійну єдність раціонально-логічних, духовно-моральних та емоційно-чуттєвих складових, детермінованих широким спектром об'єктивних і суб'єктивних чинників» (Костючков & Волошин, 2021, с. 49).

Із точки зору філософії, плюралістична сучасність організує, упорядковує та реконструює той світ, у якому людина існує так, тут і зараз. В умовах сьогодення реалізується здебільшого освіта, яка є продуктом минулого — науково-педагогічні працівники використовують переважно освітні технології, що характеризуються певним рівнем архаїчності. Експоненціально зростаючі динамізм і непередбачуваність явищ, які змінюють реальність, ставлять суспільство перед фактом, що світ змінюється швидше й кардинальніше, ніж система освіти. Цілком слушно з цього приводу зауважує вітчизняна дослідниця І. Бацуровська: «Сучасний бурхливий розвиток інформаційного суспільства випереджає можливості задоволення попиту на освітньо-наукову підготовку магістрів. Зараз навчальні заклади готують магістрів до роботи, використовуючи застарілі технології. Оскільки кількість нової науково-технічної інформації подвоюється щороку, то для магістрантів, які навчаються два роки, близько половини отриманих тих знань втратить новизну ще до закінчення другого року навчання» (Бацуровська, 2018, с. 77).

Як було зазначено вище, Дублінські дескриптори відбивають, серед основних результатів навчання, вміння застосовувати знання та розуміння, набуті в процесі навчання. На нашу думку, вітчизняним магістрам спеціальності «Соціальна робота» бракує навичок конструювання соціальної реальності, зважаючи на те, що значна

кількість випускників-магістрів вказаної спеціальності займають посади в державних структурах і органах місцевого самоврядування. Завдяки створенню політико-правових умов, забезпечується доступ магістрів спеціальності «Соціальна робота» до процесів формування політичних рішень на, зазвичай, регіональному або локальному рівнях. У країнах демократичного транзиту надзвичайно важливо визначити межу між громадянським суспільством як таким і державою. Групи інтересів, діючи в просторі громадянського суспільства, закономірно стикаються з необхідністю вдаватися до політичних методів, відповідно — його структури та дійові особи закономірно стають активними учасниками політичного процесу. А отже, важливою складовою професійної підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» в сучасних вітчизняних умовах постає формування навичок соціального інжинірингу, який в умовах вітчизняного сьогодення є невід'ємною складовою державотворчого дискурсу. В його просторі формуються ключові положення щодо демократизації всіх складових суспільно-політичного життя, проектування оптимальних моделей соціальних структур, політичних інститутів і процесів, індивідуальних і групових поведінкових патернів, адекватних інтенціям, вимогам і сподіванням українського суспільства, орієнтованого на цивілізований європейський світ.

Із точки зору сучасних американських дослідників соціальний інжиніринг (social engineering) є в умовах сучасності вельми небезпечним, оскільки залежність культури глобалізованого світу від інформації зростає експоненціально. В колективному дослідженні 2009 року «Комунікаційні технології та соціальні зміни: теорія та імплікації» (Lin & Atkin (Eds.), 2006) викладено міркування стосовно того, що поняття і категорії, які використовують у своїх розробках фахівці в галузі соціального інжинірингу і соціально-комунікаційних технологій, постають у сучасних контекстах як ознаки присутності ключових ідей технократизму і механіцизму в соціальних науках. На загрозовому для суспільства характері соціального інжинірингу акцентують увагу сучасні дослідниці Ф. Саладін і Н. Каабуч (США). В умовах недостатнього рівня захисту особистої і конфіденційної інформації системи зв'язку можуть бути легко «зламани» злочинцями з використанням інструментів соціальної інжинірингу. На думку дослідниць, social engineering — одна з найсерйозніших проблем мережевої безпеки, незалежно від надійності їх брендмауерів, методів шифрування, систем виявлення вторгнень і систем антивірусного програмного забезпечення (Salahdine & Kaabouch, 2019).

Ми схилиємось до думки стосовно того, що негативна конотація поняття «соціальний інжиніринг», як відображення сутнісних властивостей явища хакінгу особистої та конфіденційної інформації в мережевих системах, є констатацією тільки однієї сторони цього явища. Насправді ж соціальний інжиніринг є набагато ширшим поняттям, ніж тільки таким, що стосується питань кібератак та інформаційної безпеки. Українська дослідниця О. Кравчук слушно зауважує, що соціальний інжиніринг «...може бути розглянутий як сукупність інструментів, методів, моделей і технологій соціальної взаємодії та управління людьми без використання технічних засобів. Він дає можливість формувати громадську думку, систему сприйняття людини, її ціннісні орієнтири через соціальні комунікації (наприклад, соціальні комунікації, які здійснюються через рекламу вакансії на робітничих сайтах, конструюють поведінку шукача роботи, тобто здійснюють його соціальний інжиніринг)» (Кравчук, 2018, с. 46).

Слід підкреслити, що соціальний інжиніринг у контексті конструювання соціально-політичної реальності дозволяє спроектувати технологію міждисциплінарного дослідження конкретного об'єкта з використанням процедури побудови його ідеальної моделі шляхом експлікації якісних характеристик. Таким об'єктом може бути державна структура, інститут громадянського суспільства, осередок політичної партії, орган місцевого самоврядування тощо. Моделювання соціального простору з параметрами, що є максимально конгеніальними запитам суспільства, закладення засад перспективної політики та подальше їх втілення в реальність, можливе завдяки саме соціальному

інжинірингу. Наявним є певний комплекс алгоритмів, які створюють елементи соціально-політичної реальності, такі як політика, економіка, інфраструктура, людський потенціал, культура, духовний розвиток тощо.

У проєкції на українську соціально-політичну реальність вітчизняні дослідники розглядають соціальний інжиніринг як мистецтво і науку управління суспільством та як методологію — вчення про способи, методи і стратегії управління суспільством. Соціальний інжиніринг передбачає соціальні комунікації в якості засобу реалізації та здійснюється в три етапи: ідентифікація, моделювання та верифікація. Конструювання елементів соціальної реальності відбувається в першу чергу в суспільній свідомості, а потім — в його дійсних життєпроявах, постаючи поступово невід'ємним складником суспільства. При цьому соціальний інжиніринг може перебувати в активному та дискретному стані, виявляючи себе в різних інтерпретаціях. Варто зазначити, що подібний ракурс погляду на соціальний інжиніринг конвергує з позицією К. Поппера, котрий характеризував цей феномен як раціональну практичну діяльність і методологічну парадигму, інтегруючи її в глобальний еволюційний контекст людства. У фундаментальній концепції К. Поппера соціальний інжиніринг постає як природно зумовлена здатність людини конструювати об'єкти соціального та матеріального світів і втілювати їх у реальність (Лопушняк, 2018).

На думку сучасного польського дослідника П. Мадайчика, соціальний інжиніринг на початку ХХ століття продемонстрував глибоку імплікацію науки і політики, створюючи єдину, моноцільну систему, в якій мали місце два рівнозначних у своїй потужності процеси — «онаучення» політикуму (суспільства) та політизація науки. П. Мадайчик зазначає, що інституціоналізація соціального інжинірингу підсилює взаємозв'язок науки і політики, в результаті чого дискусії в просторі науки стали органічною складовою владної політики. Соціологи і політологи залучалися до процесів державотворення, а політичні діячі приймали активну участь у наукових дискусіях із використанням найсучаснішої наукової інформації — «...це означало, що межа між двома різними ролями — владою та експертами — ставала все менш помітною» (Madałczyk, 2016. с. 204).

Слід прийняти оцінку ситуації, сформульованої стосовно соціального інжинірингу такою, що актуалізує його розгляд і диференціацію за різними рівнями організації соціуму, так само як і будь-який технологічний процес конструювання соціально-політичної реальності, створення структурно-функціональних елементів архітектури суспільства. Це макрорівень, у просторі якого об'єктами соціального інжинірингу є великі групи людей у масштабі держави або регіону, а в якості інструментарію використовуються соціально-політичні технології — загальні та індивідуальні. На мезорівні соціальний інжиніринг спрямовується на певні цільові групи — виборців конкретного територіального утворення, споживачів визначених товарів або послуг, професіональні об'єднання тощо — через засоби масової інформації та комунікації. На мікрорівні (локальному) технології соціального інжинірингу орієнтовано на оптимізуючу технологізацію процесів управління організацією та її персоналом відповідно до визначених цілей. На індивідуальному (особистісному) рівні методи соціального інжинірингу реалізуються в напрямі впливу на поведінкові прояви конкретної особистості, її взаємовідносини з членами сім'ї, родичами, друзями, колегами, однодумцями тощо.

Варто визнати, що фахівці у сфері соціальної роботи розгортають практичну діяльність здебільшого на рівні локального територіального утворення, здійснюючи соціальну підтримку визначеним групам населення (надання соціальних послуг) у форматі соціальної комунікації, зокрема — через засоби масової інформації. Таким чином, через соціальні комунікації конструюється поведінка споживача послуг, іншими словами — здійснюється соціальний інжиніринг конкретної категорії споживачів. Для магістрів спеціальності «Соціальна робота», майбутніх фахівців, покликаних здійснювати місію реалізації державної соціальної політики в сучасній Україні, набуття навичок соціального інжинірингу, який у контексті проєктування і конструювання соціально-політичної

реальності дає змогу створити модель елементу соціальної реальності з запланованими якісними характеристиками. Як бачиться, підготовка майбутніх магістрів соціальної роботи в умовах навчання в закладах вищої освіти до проектування та конструювання соціальної реальності має складатися з трьох основних компонентів: а) накопичення теоретичних основ і формування творчо-орієнтованих, креативно-проективних та інноваційно-генеруючих навичок проектування структурних елементів соціальної реальності; б) набуття практичного досвіду щодо реальної соціально-проектної діяльності та подальше самоудосконалення як невід'ємна складова навчання протягом життя; в) формування готовності до прийняття управлінських рішень під час проектування, формування навичок проектної рефлексії.

Висновки

Виходячи з того, що в сучасній Україні вочевидь бракує фахівців у галузі соціального інжинірингу, формування навичок конструювання соціально-політичної реальності повинно мати місце в професійній підготовці фахівців різних напрямів, зокрема — магістрів спеціальності «Соціальна робота». В суспільній свідомості сучасних українців сформовано запит на вплив громади на формування державної політики за наявності прозорих механізмів контролю за діяльністю органів державної влади з боку громадянського суспільства. За цих обставин актуалізується необхідність зростання рівня громадянської активності в сучасній Україні та, зокрема, розвитку соціального капіталу. Відтак, створення та розвиток якісного соціального середовища залежить від ефективності його проектування, а конкретно — від ретельної, науково обґрунтованої розробки всіх його компонентів. Відповідно до гуманістичного ціннісно-раціонального підходу, підготовка фахівців магістерського рівня у галузі соціальної роботи обумовлена комплексом взаємопов'язаних завдань, серед яких — реалізація освітньої стратегії української держави щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців за передовими світовими моделями; забезпечення формування людини як особистості та професіонала. Завдяки створенню в сучасній Україні орієнтованих на прогресуючий розвиток демократії відповідних політико-правових умов, забезпечується доступ магістрів спеціальності «Соціальна робота» до процесів формування політичних рішень на регіональному або локальному рівнях. Але магістрам спеціальності «Соціальна робота» бракує навичок проектування і конструювання соціальної реальності, це чітко виявляється в умовах, коли значна кількість випускників-магістрів вказаної спеціальності займають посади в державних структурах і органах місцевого самоврядування. Продуктивним кроком у напрямі формування навичок соціального інжинірингу в процесі підготовки магістрів спеціальності «Соціальна робота» вбачається внесення доповнення до стандарту вищої освіти за спеціальністю «231 Соціальна робота» галузі знань «23 Соціальна робота» для другого (магістерського) рівня вищої освіти у частині «Спеціальні (фахові, предметні) компетентності», а саме: розширити зміст пункту 15 (Додатково для освітньо-професійних програм) щодо здатності до розроблення, апробації та втілення соціальних проектів і технологій положенням про «оволодіння навичками соціального інжинірингу — творчого процесу проектування і конструювання соціальної реальності».

Бібліографічні посилання

- Бацуровська, І. В. (2018). *Теоретичні і методичні засади освітньо-наукової підготовки магістрів в умовах масових відкритих дистанційних курсів* [Дис. д-ра пед. наук, Житомирський державний університет імені Івана Франка]. Електронна бібліотека Житомирського державного університету. <http://eprints.zu.edu.ua/27974/>
- Жижко, Т. А. (2014). Кризові явища в університетській освіті України. *Нова парадигма*, (120), 26-36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2014_120_5
- Закон України «Про вищу освіту»*. (2014, 1 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Копилова, С. В. (2016). До питання про зміст професійної підготовки магістрів соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*, (26), 13-27. <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20430>

- Костючков, С., & Волошин, О. (2021). Формування філософської культури майбутніх соціальних працівників в умовах сучасного вітчизняного закладу вищої освіти. *Ввічливість. Humanitas*, (3), 46-51. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.7>
- Кравчук, О. І. (2018). Соціальний інжиніринг в управлінні людськими ресурсами. У *Соціально-трудова сфера в умовах інформаційної економіки: сучасний стан, проблеми та стратегічні напрями розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 26-29 листопада 2018 р. (с. 45-48). Київ: КНЕУ.
- Лопушняк, Г. С. (2018). Пріоритети соціальної політики в умовах розвитку цифрової економіки. У *Соціально-трудова сфера в умовах становлення нової економіки: глобальні виклики та домінуючі напрями розвитку* : збірник тез доповідей учасників круглого столу 15 травня 2018 р. (с. 62-98). Київ: КНЕУ.
- Рябченко, В. І. (2015). *Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позиції світоглядно-компетентнісного підходу* : монографія. Київ: Фітосоціоцентр.
- Холод, О. М. (2017). Формування концепцій соціального інжинірингу. *Соціальні комунікації: теорія і практика*, (5), 26-39. <http://hdl.handle.net/123456789/5538>
- European Centre for the Development of Vocational Training. (2010). *The development of national qualifications frameworks in Europe*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/6108>
- Lin, C. A., & Atkin, D. J. (Eds.). (2006). *Communication Technology and Social Change. Theory and Implications* (1st ed.). Routledge.
- Madajczyk, P. (2016). Zmiany dyskursu o inżynierii społecznej pod wpływem pierwszej i drugiej wojny światowej jako czynnik stabilizacji/destabilizacji ładu międzynarodowego. *Studia Maritima*, 29, 203-215. <https://doi.org/10.18276/sm.2016.29-11>
- Salahdine, F., & Kaabouch, N. (2019). Social Engineering Attacks: A survey. *Future Internet*, 11(4), 89. <https://doi.org/10.3390/fi11040089>

References

- Batsurovska, I. V. (2018). *Teoretychni i metodychni zasady osvitno-naukovoï pidhotovky mahistriv v umovakh masovykh vidkrytykh dystantsiinykh kursiv [Theoretical and Methodological Principles of Educational and Scientific Training of Masters in the Conditions of Mass Open Distance Courses]* [DSc Dissertation, Zhytomyr Ivan Franko State University]. Zhytomyr State University Library. <http://eprints.zu.edu.ua/27974/> (in Ukrainian)
- Zhyzhko, T. A. (2014). Kryzovi yavlyshcha v universytetskii osviti Ukrainy [Crisis phenomena in university education of Ukraine]. *Nova paradyhma*, (120), 26-36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2014_120_5 (in Ukrainian)
- Kopylova, S. V. (2016). Do pytannia pro zmist profesiinoï pidhotovky mahistriv sotsialnoi roboty [To the question of the content of the professional training of masters of social work]. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka*, (26), 13-27. <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/20430> (in Ukrainian)
- Kostiuchkov, S., & Voloshyn, O. (2021). Formuvannya filosofskoi kultury maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh suchasnoho vitchyznianoho zakladu vyshchoi osvity [Formation of philosophical culture of future social workers in the conditions of modern domestic institution of higher education]. *Humanitas*, (3), 46-51. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.3.7> (in Ukrainian)
- Kravchuk, O. I. (2018). Sotsialnyi inzhynirynh v upravlinni liudskymy resursamy [Social engineering in human resource management]. In *Sotsialno-trudova sfera v umovakh informatsiinoï ekonomiky: suchasnyi stan, problemy ta stratehichni napriamy rozvytku [Social and Labour Sphere in the Information Economy: Current Status, Problems and Strategic Directions of Development]* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii 26-29 lystopada 2018 r. (pp. 45-48). Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
- Lopushniak, H. S. (2018). Priorytety sotsialnoi polityky v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky [Priorities of social policy in the conditions of the development of the digital economy]. In *Sotsialno-trudova sfera v umovakh stanovlennia novoi ekonomiky: hlobalni vyklyky ta dominanty rozvytku [Social and Labour Sphere in the Context of the New Economy: Global Challenges and Development Dominants]* : zbirnyk tez dopovidei uchasnykiv kruhloho stolu 15 travnia 2018 r. (pp. 62-66). Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"]. (2014, July 1). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian)
- Riabchenko, V. I. (2015). *Vyshcha shkola Ukrainy v zahalnotsyvilizatsiinomu konteksti: sotsialno-filosofskiy analiz z pozytsii svitohliadno-kompetentnisnogo pidkhodu [The Higher School of Ukraine in the General Civilizational Context: Socio-Philosophical Analysis From the Standpoint of Worldview and Competence Approach]* : a monograph. Kyiv: Fitosotsiotsentr. (in Ukrainian)

- Kholod, O. M. (2017). Formuvannia kontseptsii sotsialnoho inzhynirynhu [Formation of social engineering concepts]. *Sotsialni komunikatsii: teoriia i praktyka*, (5), 26-39. <http://hdl.handle.net/123456789/5538> (in Ukrainian)
- European Centre for the Development of Vocational Training. (2010). *The development of national qualifications frameworks in Europe*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/6108>
- Lin, C. A., & Atkin, D. J. (Eds.). (2006). *Communication Technology and Social Change. Theory and Implications* (1st ed.). Routledge.
- Madajczyk, P. (2016). Zmiany dyskursu o inżynierii społecznej pod wpływem pierwszej i drugiej wojny światowej jako czynnik stabilizacji/destabilizacji ładu międzynarodowego. *Studia Maritima*, 29, 203-215. <https://doi.org/10.18276/sm.2016.29-11>
- Salahdine, F., & Kaabouch, N. (2019). Social Engineering Attacks: A survey. *Future Internet*, 11(4), 89. <https://doi.org/10.3390/fi11040089>

Конфлікт інтересів

Автор підтвердив відсутність конфлікту інтересів під час проведення дослідження та підготовки до публікації його результатів.

Відомості про автора

Сергій Костючков, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та соціальної роботи Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна, kosser.63@ukr.net

Інформація про наукове періодичне видання

Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» (International Scientific Journal of Universities and Leadership) внесено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» відповідно до наказу МОН України від 17 березня 2020 р. № 409.

Науковий журнал представлено у таких базах даних, реєстрах і пошукових системах: Crossref, Наукова періодика України (Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Educational Research Abstracts Online (ERA), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Library of Science (University of Warsaw), Index Copernicus International тощо.

CASE STUDY

Development of Social Engineering Skills during Master's Degree Training in Specialty "Social Work"

Serhii Kostyuchkov^{1*}

¹Kherson State University, Kherson, Ukraine

*kosser.63@ukr.net

Abstract

The article substantiates the relevance of the formation of social engineering skills in the process of Master's Degree training in the "Social Work" specialty in the context of public demand for specialists capable of projecting socio-political reality. The role of education, which in modern conditions is understood not only as a means of learning and assimilation of the surrounding world, but much more widely — as an inexhaustible source of generation of civilizational meanings of spiritual and physical existence, is studied. The role of the labour market as an indicator of the quality of training of specialists is shown, the competitiveness of which depends on the ability to quickly adapt to new conditions of production, the availability of appropriate professional and qualification potential and knowledge, which, under favourable socio-political and economic conditions, will provide an opportunity to effectively invest them in the development of the intellectual capital of society. The impact of the processes of globalization, democratization, and technologization of society on the actualization of fundamentally new, adequate to the challenges of the times, requirements for the training of specialists at the Master's Degree has been revealed. It is pointed out the need for scientific substantiation of the intellectual and creative modus operandi of a Master's Degree student and his personal and professional subjectivity as a key condition for further successful professional activity. It has been established that in the process of Master's Degree training in the "Social Work" specialty, modern social trends in the construction and functioning of professional training systems are reflected, in particular, humanization, technologization, and internationalization of education. It is emphasized that the formation of social engineering skills, which is an integral part of the state-building discourse in the current domestic conditions, is an important component of the professional training of Master's in the "Social Work" specialty in modern domestic conditions. Emphasized: social engineering in the context of the construction of socio-political reality makes it possible to design the technology of interdisciplinary research of a specific object using the procedure of building its ideal model by representing qualitative characteristics. Such an object can be a state structure, a civil society institute, a branch of a political party, a local self-government structure, etc. Key positions of foreign and domestic researchers regarding social engineering in its constructive connotation are highlighted.

Author details

Serhii Kostyuchkov, Doctor Habilitated in Philosophy, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Social Work, Kherson State University, Kherson, Ukraine, kosser.63@ukr.net

Keywords:

social engineering, Master's Degree, education system, professional activity, skills, social capital, civil society, design, socio-political reality, social communications

Language:

Ukrainian

Citation:

Kostyuchkov, S. (2023). Development of Social Engineering Skills during Master's Degree Training in Specialty "Social Work". *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 15, 83-93. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-83-93> (in Ukrainian)